

SVENSKA
RUN-URKUNDER,

UTGIFNA

AF

RICHARD DYBECK.

Första Samlingen.

STOCKHOLM,
TRYCKTE HOS JOH. BECKMAN, 1855.

Södermanland. Selebo härad, Gripsholm.

Mariefredsvikens stränder äro rika på minnesmärken, talande för en forntida stor och krigisk befolkning. Fyra äro ringmurarne derstädes: två midt emot hvarandra vid inloppet till viken, den ena å Edsala skog och den andra söder om Näsby. En, hittills besynnerligt nog aldrig nämnd, är längre in i viken å Näsengs-udden, ej långt från Gripsholm, samt den fjerde vid vikens slut, på ett berg vid Årby.* Och föga yngre äro de flesta andra fornlemningar i denna nejd. Fatburssjön är en lemning af en gammal vattuled, som, jämte en del af Mariefredsviken, fordom omslutit *Hammaren*, en skogig bergshöjd norr om staden. Särdeles å Hammarens vestra del, äfvensom midt emot, på andra sidan om den tillvallade vattuleden, finnas ättehögar, fallne bautastenar, smärre treuddar och skeppssättningar. Bland de sistnämnda är isynnerhet en (i den såkallade *Stentäppan*) till alla delar bibehållen och en af de prydligaste i Södermanland. Den är jordfylld, i båda ändar spetsig, samt försedd med för- och akter-sten. Norr om Fatburssjön, der främst den stora Viggeby-högen reser sig, och der äfven flere fallna bautastenar äro, samt vidare öster ut på Harsta, Ärnäs, Edsala och Kalkuddens egor

* Spår efter befästningar finnas dessutom på »*Skalle holme*», som nu utgör ett näs mot ett smalt, än segelbart, sund mellan Näsengs-udden och Laggsta (ett större rör är der äfven på berget), samt å Ramsön, vid inloppet till Gripsholmsviken.

synas å de flesta höjder smärre stenkretsar och kullar. * Utefter södra stranden af viken sträcker sig en ansenlig bergshöjd med skog. Denna genomskäres vid Näsby af en dalgång med en mindre å, och här ej långt från gården samt den omtalade borgen äro å en sandås öfver tjugu oskadade högar. Nära derintill är *Sju-stens-backen*, hvarå ses bland mindre kullar en jordfylld treudd med aderton alnars långa utsprång — utan tvifvel den bäst bibehållna i orten. En gammal smal, förr farbar, väg mellan Kumla och Laggsta, hvilken väg berättas hafva företrädt nuvarande landsvägen,** som har en sydligare sträckning, framgår här och följer den höga bergsstranden af Näsby, Helandet, Karlsborg samt Mariefreds stadsskog (Lobjörns-berget) till Laggsta. Den kom mig att här söka tillförne obekanta minnesmärken. Och sådane finnas här och der utefter hela farvägen, rättare *stigen*, så smal och svår den är. Nu nämnes blott: en fallen bautasten vid ett kummel, samt många stenkretsar kring Karlsborg. Icke eller är det nödigt att här uppräknas de många forntidslemningar, som träffas å höjderna vid Mariefredsvikens slut: vid Ökna, Årby, Gertre och Svansta, ända till Gripsholm. Af dem och markens beskaffenhet kan slutas, att vägen mellan Gripsholm, eller rättare Kärnbo (såsom vida äldre), samt Årby mer fjermt sig från vikens nuvarande strand, nordvest efter höjderna och genom de tre sistnämnda byarne; vikande från nuvarande landsvägen nästan midtför Finsta backe, der en längesedan förfallen by, äldre än Gripsholm, varit. Här, icke långt från slottet, synas ättehögar och stensättningar, samt en stjelpt flat bautasten; och det är ändtligen denna fornlemningsplats, som skulle kunna anses hafva egt något samband med den märkvärdiga Runsten, som planchen föreställer.

Han ligger för närvarande i bottenhvalfvet till slottets östra torn, Vasa-tornet, såsom tröskel i en inre dörröppning mellan detta hvalf och hufvudbyggnaden. Innanför dörren är till venster ett mindre fängelserum och till höger har en öppning med svängtrappa ledt till öfre våningen; denna öppning är nu förmurad. Runristningen är vänd uppåt. Dörrens sidomurar täcka stenens båda ändar, men obetydligt och minst vid hans öfre del (åt venstra sidan af dörren), der slingan löper nära hans kant. Stenens underlag har funnits utgöra hopgyttrad kalk och grus. Han är af vanlig hård gråsten, öfver tre alnar lång, nära två alnar bred, samt tre kvarter tjock. Uppsidan flat, men med ojämnheter.*** Ristningen gjord på fri hand, omsorgslöst och utan prål. En stor sak tyckes här ensam hafva ordet. — Inskriften lyder:

* I *Runa* för 1843, sid. 3, beskrifves en märkelig stenkrets (fordom innehållande 45 resta stenar och enligt sägen en »Domkrets»), belägen i Kalkuddens äng. Kretsen, jämte en närliggande hög, är nu af ställets innehafvare, Löjtnanten Berg, förstörd; stenarne nedvräkte i diken, samt platsen upptagen till åker.

** Hedna minnesmärken förekomma icke vid denna säkert nyare väg.

*** Vid af mig anställd undersökning har stenens undre sida funnits knölig och skroflig, samt sakna ristning.

ጥበቀት : በጥ : የተሰጠ : ስጥጥ : የተሰጠ : ስጥጥ : ስጥጥ : ስጥጥ :
 የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት :
 የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት :
 የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት :
 የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት : የጥበቀት :

Det. är: TULA LIT RAISA STAIN PINSÄ (A)T SUN SIN HAUALT BRUFUR
INKUARS PÄIR FAURU TRIKILK FIARI AT KULI AUK AUSTARLAR NI
KAFU TUU SUNAR LA I (S)ARK LAN TI

J. E. Liljegren, som 1821 af Slottsvaktmästaren Wallin blef gjord uppmärksam på denna Runsten, har deraf meddelat en alltför origtig och oredig afritning i sin *Runlära*, pl. III, fig. 3 (jfr sid. 107, samt *Run-urkunderna*, N:r 927). Stenen var då fläcktals öfverdragen med tjära, som hårdnat nästan till sten, och försöket (å S i Sarklanti) att borttaga den med huggjärn vållade, enligt Wallins uppgift, en af-flagnings äfven af stenen, hvarigenom runan skämdes, och åtgärden upphörde. För närvarande är skriften ren, men mörker försvårar mycket läsningen.

Ehuru å närvarande ritning tre runor äro angifne såsom stungne, nämligen runan *i* uti *dinsa*, *k* uti *auk* samt *u* i *sunar*, kommer mig dock punkternas ojämnhet och ovanliga lägen uti den första och sista, samt dess svaghet i den medlersta, att tro det de icke äro det. Huruvida den djupa punkten öfver *u* i *kuli*, öfver *u* i *auk*, samt under *i* näst efter *la* bemärka något skall jag icke säga.

Mycket vore för öfrigt att om denna inskrift säga. Nu anmärkes bara, att Liljegrens antagande (Runlära, sid. 107), det icke äfven Ingvar varit Tolas son, visserligen är oriktigt, och att inskriftens tillägg *brupur Inkuars*, blott åsyftat att ännu mer än »*sun sin*» göra bekant hvem Havalte var — ett bevis huru frejdadt Ingvars namn varit (jfr Bautil). Både *Havar* och *Ingvar* hafva varit i orten mycket gängse namn ända till 15- och 1600-talen.

Det torn, hvori denne sten ligger, är från grunden uppfördt i Gustaf I:s tid, och allt utvisar att Runstenen liktidigt dermed fått sin plats der han nu ligger. En lycklig tillfällighet, som mycket skyddat den grunda ristningen, kanske bevarat hela stenen från förstörelse, enär ingången, hvori han är, synbart varit föga beträdd. Och det bör väl försona oss med den häraf föranledda ovissheten om hans ursprungliga plats. Denna kan likväl icke varit afväga. Det säkra är, att han ursprungligen tillhört nejden, och det osäkra, men sannolika, att han stått någonstädes å de högre tågterna mellan Gripsholmarna och Finsta, möjligen vid den nämnda forntida grafplatsen å *Finsta backe*.